

Esa Konttinen (1999): *Ympäristökansalaisuuden kyläsepät*. SoPhi, Jyväskylä, 233 s.

Kirjassaan *Ympäristökansalaisuuden kyläsepät* Konttinen kuvaa vastikään 60 vuotta täyttäneitä Suomen luonnonsuojeluliittoa (SLL). Iahduttavaa Konttisen teoksessa on se, että hän ei kirjoita järjestöstä mahtipontista historiikkaa, vaan pyrkii analysoimaan SLL:n luonnetta ja itseymmärrystä tämän päivän Suomessa SLL:n paikallisyhdistyksen puheenjohtajille kohdistuneen postikyselyn pohjalta. Tutkimusaineistonsa valintaa Konttinen perustelee siten, että jäsenistön valitsemina puheenjohtajat edustavat yhdistyksensä ”yleisnäkemyistä” ja heillä on, roolinsa vuoksi, ”oletettavasti suhteellisen edustavia näkemyksiä kansalaisaktiivisuuden merkityksistä paikallisessa ympäristönhoidossa”.

Ympäristökansalaisuuden kyläsepät -kirja jakautuu kahdeksaan lukuun. Seitsemän luvun alussa on teoreettinen katsaus alan kirjallisuuteen ja kulloinkin käytettävään tarkastelutapaan. Rakenteellisesti tällainen ratkaisu on melko kaavamainen ja saattaa osaa lukijoista jopa häiritä. Yleistä ja helppolukuista se kylläkin on ja palvelee etenkin opiskelijaa, joka näin saa rautaisannoksen teoriaa ja voi itse ottaa selvälle lisää. Omat vaaransa tässä toki on, mukaan valikoituu vain osa eikä välttämättä edes mielenkiintoisin ja käyttökelpoisin teoriakirjallisuus.

Konttisen tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisena SLL:n paikallisyhdistykset näkevät oman toimintansa ympäristöasioissa vuoden 1998 ensimmäisellä puoliskolla, postikyselyn ajankohtana. Teoreettisena viitekehystenä Konttinen käyttää eurooppalaisten tutkijoiden suosimaa (ja kehittämää) *New Social Movement* -teoriaa (NSM), etenkin sen meluzzilaista variaatiota. Amerikkalaisperäisen *Resource Mobilization Theory* -perinteen (RMT) Konttinen jättää julkilausutusi vähäisemmälle huomiolle. Ratkaisu vaikuttaa toimivalta. Eurooppalainen käsitteistö soveltuu nähdäkseni paremmin kuvaamaan ja selittämään suomalaista ympäristöaktivismia. Samalla painotetaan selkeämmin järjestön itseymmärryksen ja identiteetin suuntaan, sillä NSM-teoriat korostavat identiteettien merkitystä liikkeiden analyysissä ja toiminnan selittämisessä. Ei kuitenkaan täysin voi välttyä ajatukselta, etteikö RMT:lläkin olisi voinut olla paikkansa tekijän työkalupakissa, etenkin selitettäessä pienten maaseutumaisien kuntien ja isompien urbaanien taajamien yhdistysten toimintaa, jäsenkunnan rekrytoitumista sekä pyrkimystä päästä vaikuttamaan poliittisiin päätöksiin valmiuseluprosessin eri vaiheissa.

Konttisen tutkimuksessa identiteettejä tarkastellaan pitkälti meluzzilaisesta kehikosta, jossa erotellaan *self-identity* ja kollektiivinen identiteetti ja jossa liikkeiden, konstruoidessaan uudentyyppistä kansalaisuutta, nähdään tuottavan jäsenistölleen kollektiivisia identiteettejä. Konttisen kirjan nimessä mainittu ”ympäristökansalaisuus” viittaa tällaiseen uudentyyppiseen kansalaisuuteen. Uusi kansalaisuus luo sekini paitsi uutta iden-

titeettiä, myös puolustaa kansalaisyhteiskuntaa systeemin (lue ”kapean politiikan” eli vakiintuneen poliittisen järjestelmän) kolonisaatiopyrkimyksiltä. Habermasilta peräsin olevassa näkemyksessä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden nähdään olevan elämämaailmaa tyypistämään pyrkiviä tendenssejä takaisin lyöviä voimia. Kuitenkin Konttinen tukeutuen Meluzziin (NSM) ja Coheniin ja Aratoon (RMT) näkee uudet liikkeet myös offensiivisena, uutta luovana tekijänä, ei pelkää defenssin välineenä. Uudet liikkeet nimittäin pyrkivät myös vaikuttamaan politiikan instituutioihin ja politiikantekoon, mutta eivät saavuttaakseen itselleen tai kannattajilleen materiaalisia etuja, vaan siksi, että toimijat kokevat ajavansa yleishyödyllisiä päämääriä ja saavat siten tyydytystä toiminnastaan.

Konttisen esittelemä malli perustuu yhtäältä toimijoiden antamille merkityksille oman aktiivisuutensa yleishyödyllisestä/ylhteisestä edusta ja toisaalta näihin merkityksiin sekä itse toimintaan liitetyistä emotionaalista latauksista. Tällaiset emotionaaliset resurssit hankitaan vuorovaikutuksessa toisten aktiivien kanssa, eli toiminta itsessään luo ja uusintaa toiminnan palkitsevuuden kokemuksia, sillä – kuten Konttinen Klanderansiin viitaten toteaa – erityisen voimakkaita solidaarisuuden ja identiteetin tuntemuksia syntyy aktionistisissa (mielenosoitukset, kamppailut yms.) tilanteissa. Yhdessä toimiminen luo siten toimimiselle mielekkään syyn, luo ja vahvistaa ryhmäidentiteettiä konsensusmobilisaation avulla. Konttisen selitys siihen, että vilkas ympäristötoiminta on leimallisesti urbaani ilmiö nojaa juuri tähän selitykseen. Korkean emotionaalisen viireytilan ylläpitäminen vaatii paljon resursseja (ihmistyövoimaa), ja juuri tätä löytyy urbaaneista keskuksista, joissa on todennäköisesti enemmän asiasta innostuneita ihmisiä talkooväeksi, eikä kaiken toiminnan organisointi aina kaadu samoilte harteille. Toisaalta voisi kysyä, eikö juuri alkutuotantokunnissa tai kuntakooltaan pienissä kunnissa toimijoiden välinen tutuus ole solidaarisuuden ja konsensusmobilisaation lähde (kaikki tuntevat toisensa), minkä voisi olettaa lisäävän tai ainakin vahvistavan toimijoiden identiteettiä ja toiminnan aktiivisuutta. Näin ei Konttisen mukaan kuitenkaan ole, sillä varsin monet pienten kuntien ympäristötoimijat saattavat jopa kokea työnsaantinsa vaikeutuneen tai ovat joutuneet paheksunnan kohteeksi valtaryhmien taholta.

Konttisen tutkimuksen mukaan SLL on saanut vakiintuneen, ”puolivirallisen aseman” ympäristöasioissa, mikä ei liene yllättävää järjestön historian ja jäsenkunnan huomioon ottaen. SLL on pyrkinyt ja pyrkii, postikyselyyn vastanneiden paikallisyhdistysten puheenjohtajien mukaan, vaikuttamaan ympäristöasioiden hoitoon suhteellisen maltillisella ja kooperatiivisella toiminnalla. Itse luonnonsuojelutyön mielekkyys koostuu jäsenistön toimilleen antamista merkityksistä. Puheenjohtajien antamat merkitykset ovat kyllä mielenkiintoisia, etenkin ”luonnon edunvalvojina” ja ”herätyskellona”/”herättäjänä” oleminen, jotka, samoin kuin

muutkin kirjassa mainitut määritelmät, viittaavat siihen, että puheenjohtajat kokevat järjestöjensä olevan ”huutavan ääniä korvessa” erityisesti suhteessa paikallisiin päättäjiin. Tutkimustulosten valossa näyttää siltä, että puheenjohtajat kokevat tärkeäksi vaikuttaa sosiaaliseen ympäristöön, ihmisten asenteisiin, päättäjien ratkaisuihin sekä suhtautua kriittisesti vallitseviin poliittisiin rakenteisiin. Tätä tukee myös kirjassa toisaalla tehty havainto etäisyydenotosta perinteisiin poliittisiin puoleisiin ja puheenjohtajien tuntema epäluottamus niiden haluun hoitaa ympäristöasioita. Niin sanottuja kamppailuyhdistyksiä ei SLL:n paikallisyhdistyksissä ole kovinkaan monia, vain neljä prosenttia yhdistyksistä on osallistunut mielenosoituksiin. Toisaalta peräti 15 prosenttia erittäin aktiivisista (siis urbaaneissa ympäristöissä toimivista ja suuren jäsenjoukon omaavista) yhdistyksistä on osallistunut mielenosoituksiin tai järjestänyt sellaisia. Tutkimustuloksen voisi nähdä osoituksena siitä, että erittäin aktiivisissa yhdistyksissä järjestön identiteetti ja ryhmäsolidaarisuus ovat vahvoja ja että konfliktiherkkyttäkin esiintyy, etenkin kaupungeissa ja teollisuuselinkeinorakenteissa, ja konfliktien intensivoiminen lisää yhdistyksen kiinteyttä ja yhdistyksen aktiivisuutta. Alkutuotantokunnat ovat tässä(kin) suhteessa passiivisempia.

Jäsenkunnaltaan SLL on melko lailla keskiluokkainen. Yliedustettuina ammatteina ovat opettajat ja seuraavaksi opiskelijat ja tutkijat. Ammattiasemien mukaan toimihenkilöt – ylemmät 44 % ja alemmat 19 %, yhteensä 53 % – muodostavat paikallisyhdistysten hallitusten enemmistön. Selvästi aliedustettuina ammatteina ovat lakimiesten ja ruumiillista työtä tekevien ammattiryhmät. Syitä opettajien ja opiskelijoiden yliedustukseen ja vastaavasti lakimiesten ja työläisten aliedustukseen haetaan eriytyneellä historiallisella tarkastelulla. Sen keskeiset teoreettiset kiintopisteet ovat Ronald Inglehartin postmateriaalisuutta korostavat arvot ja Cotgroven ja Duffin ajatukset, joiden mukaan ammattiryhmien kytkeytymisen aste kapitalismin ydinprosesseihin selittää liikkeisiin osallistumista. Metsätoimihenkilöiden (metsänhoitajat ja -tekniikot) kohdalla tämä näkyi 1960 -luvun lopun ja 1970 -luvun alun ”joukkopakona” SLL:sta. Kyseinen ammattiryhmä oli näet avainasemassa, kun kansakuntaa vaurastettiin ja industrialisoitiin tehometsätalouden avulla. Lakimiesten vähäistä osuutta Konttinen puolestaan selittää Bourdieun *habituksen* käsitteellä. Lakimiesten tulisi Inglehartin teorian mukaisesti kuulua sellaiseen ammattiryhmään, jonka pitäisi toimia aktiivisesti mm. luonnonsuojelujärjestöissä, mutta SLL:n jäsenistössä tämä ei pidä paikkaansa. Konttinen selittää tämän historiaan nojauvalla *habitus* -selityksellä: Suomen ollessa Venäjän suuriruhtinaskunta lakimiehet rekrytoituivat pääasiansa aatelista. Lakimiehistä tuli merkittäviä yhteiskunnallisia vallankäyttäjiä korkeiden virka-asemien myötä, jota korosti vielä se, että juridinen koulutus oli pääsyyheto keskushallinnon ylimpiin virkoihin. Näin lakimiehet ovat historiallisesti kytkeytyneet tai identifioituneet

valtioon ja sen keskushallintoon, eikä ammattikunnan *habitukseseen* ole kuulunut samanlaista suuntautuneisuutta kansanvalistamiseen, tiedonjakamiseen ja valistuksen projektin edistämiseen kuin esimerkiksi opettajilla. Teollisuustyöntekijöiden heikkoa edustusta selittää työläisten huolella työpaikoista. Teollisuuden työntekijät pelkäävät ympäristösuojeluun liittyvien investointien heikentävän yritysten kilpailukykyä ja siten huonontavan työllisyytilannetta, etenkin suhdanneheikkillä aloilla, kuten metsäteollisuudessa. Ympäristöystävällisyys kilpailuvalltina on vielä sen verran nuori ilmiö, ettei se ole ennättänyt vaikuttaa työläisten kulttuurisesti ja institutionaalisesti sisäistämiin ympäristönsuojeluasenteisiin. Mielestäni SLL:n paikallisyhdistysten jäsenkunnan analyysi on Konttisen kirjan jäntevien osio. Se oli informatiivinen ja lopun yhteenvedo sisälsi tarkastelun pääkohdat tiiviisti pähkinänkuoressa.

SLL:n paikallisyhdistysten poliittisuuden ja politiikan analyysit ovat Konttisen kirjassa esittelyä ennemminkin kuin käsittelyä. Mielenkiintoinen aineistosta nouseva havainto on, että miespuheenjohtajat määrittelevät yhdistysten luonteen naispuheenjohtajia useammin vain poliittiseksi. Naiset määrittelevät yhdistysten toimintaa kokonaisvaltaisemmin. Miehillä on instrumentaalisempi suhde yhdistykseen, he näkivät yhdistykset herkemmin pelkästään poliittisen vaikuttamisen kanavina. Kaiken kaikkiaan kirjassa olisi voinut problematisoida enemmän puheenjohtajien määrittelyä *poliittisuuden* käsitteestä. Nyt poliittikka-osiot jäävät ohueksi pintasipaisuksi, esimerkiksi lupaavasti alkaneet pohdinnat harrastus-, luontopolku-, valistus- yms. toiminnan (mahdollisesta) poliittisuudesta lopahtavat ennen kuin ne edes kunnolla alkavatkaan.

Poliittisuus-teemaa käsitellään selvittämällä, ketkä ovat SLL:n paikallisyhdistysten puheenjohtajien mukaan heidän puolellaan (”Luonnon puolella”) ja ketkä heitä vastaan. Ennakoidusti kritiikkiä saivat eniten johtavat päättäjät, puolueet ja paikallinen liike-elämä. Mielenkiintoisena anekdoottina Konttinen mainitsee ”kestävän kehityksen kuntakokeiluun” osallistuneiden 23 kunnan 102 päättäjän haastattelun, jossa kunnanjohtajat ja kunnanhallitusten puheenjohtajat noin 3/4 enemmistöllä väittävät pitävänsä luonnon suojelemista keskeisen tärkeänä. Paikallisyhdistyksistä yksikään ei mainitse esimerkiksi kunnanjohtajien paljonkaan edistyneen ympäristönsuojelua ja vain 2 prosenttia laittaa kunnanjohtajat kategoriaan, jossa ympäristönsuojelua on ”merkittävästi” edistetty. Sen sijaan 69 prosenttia puheenjohtajista luokittelee kunnanjohtajat sarjaan ”ei juuri mitenkään” edistä ympäristönsuojelua. Konttinen mukaan tässä tulee esiin päättäjien periaatteellisesti myönteinen kanta luonnonsuojeluun, joka ei kuitenkaan realisoitu konkreettisina päätöksinä. Tällaisen ”juhlapuheretoriikan” ja ”raa’an poliittisen käytännön” välisen eron kohtaa varmasti jokainen paikallisissa kansalaisjärjestöissä toimiva, oli kansalaisaktivismin luonne mikä hyvänsä. Oikeastaan ainoa virallinen taho, johon SLL:n paikallisyhdistyksissä suhtaudutaan myön-

teisesti, ovat kuntien ympäristönsuojelusihteerit, jotka saivat eniten myönteisimpiä lausuntoja ohittaen tässä suhteessa jopa muut ympäristöaktivistit. Ainoastaan pienissä kunnissa ympäristösihteerit saavat kielteisempiä arvioita ja tämän Konttinen arvelee johtuvan siitä, että tällaisissa kunnissa ympäristösihteerit ovat a) yksin vastaamassa ympäristönsuojelusta kunnissa, joissa ympäristökysymykset eivät ole vakiinnuttaneet asemaansa kunnallisessa päätöksenteossa ja b) hoitavat tointaan jonkun muun toimen ohessa.

Kirjassaan Konttinen kuvaa myös, kuinka ympäristöjärjestöt ovat muuttuneet. 1970-luvulla ne kokivat tehtäväkseen nostaa ympäristökysymyksiä poliittiselle agendalle ja kyseenalaistaa teknis-taloudellista rationaali- teettia ympäristön näkökulmasta. Nykyisin ympäristöjärjestöt ovat muuttuneet/muuttumassa kriitikoista kriittisiksi osallistujiksi eli ne alkavat etabloitua poliittisen elämän rakenteisiin – tätä tukevat myös puheenjohtajien maininnat asiantuntijana toimimisen tärkeydestä (17 %) ja luonnon edunvalvojana toimimisesta (62 %), sekä maininnat yhdistysten poliittisesta luonteesta. Kriittinen suhde teknis-taloudelliseen rationaliteettiin on kuitenkin säilynyt, vaikka yhteistyö paikallisten viranomaisten kanssa on arvioiden mukaan selvästi lisääntynyt. Pienissä ja etenkin alkutuotantokunnissa osa vastaajista tosin koki yhdistyksensä arvostuksen laskeneen viime vuosina.

Tiiviissä loppuluvussa summataan tutkimusaineistosta saadut tulokset, keskeiset havainnot ja löydökset. Tärkeätä on havaita, että ”luonnonsuojeluyhdistykset edustavat järjestäytynyttä aikuismaailmaa” toimijoiden ollessa keski-ikäisiä tai vanhempia. Alle kolmikymppisiä on toiminnassa hyvin vähän mukana ja alle kaksikymppiset touhuavat omassa ”naperojärjestössään”, *Luonto-Liitossa*, poissa aikuisten jaloista. Aikuismaisuutta korostaa myös, että kunnat pitävät SLL:n paikallisyhdistyksiä eräänlaisina ”puolilegitiimeinä” toimijoina, joilta pyydetään lausuntoja ja mielipiteitä ympäristöön liittyvissä asioissa. Tätä orastavaa ja voimistuvaa yhteistyönuotoa paikallisyhdistykset pyrkivät vaalimaan käyttäytymällä asiallisesti, maltillisesti ja uskottavasti suhteessa päättäjiin. Nuorten joukoissa kytevää radikaalisuutta pidetään jopa uhkana ja vahingollisena ympäristönsuojelulle. SLL:n paikallisyhdistyksen tehtävänä on olla luonnon asiamies, herätyskello, ei kuitenkaan paarma, joka saattaa tarvittaessa jopa purra, jos pörinä ei pelota.

JARMO RINNE
